دافغانستان اسلامی جمهوریت

دلوړو زده کړووزارت

هلمند پوهنتون

د انجنیری پوهنځی

د سیول ځانګه

دوهم ټولګی

اول سمستر

دسلطان عبدالحمید شخصیت ته لنډه کتنه

Download from: aghalibrary.com

Download from: aghalibrary.com

عثمانی خلافت ته یوه لنډه کتنه

عثمانی خلافت په نړی کی د مسلمانانو د تیرو شویو خلافتونو څخه وروستی خلافت دی ، چی په اوسنی ترکیه کی رامنځته او همدلته له منځه یوړل شو . ۳۴ عثمانی واکمن د ۱۲۹۹ ز کال څخه تر د ۱۹۰۹ ز کال پوری واکمن وه .

د عثمانیانو بنسټ ایښودونکی عثمان د ارطغرل زوی دی ، چی د پلار له مرګ وروسته په ۱۲۸۸ ز کال کی واک ته ورسید.

د ارطغرل د وفات (۱۲۸۸ز) نه وروسته د هغه مشر زوی عثمان د هغه ځای ناستی شو . په ۱۲۸۸ ز کال کی د سلجوقی سلطان د یوه فرمان له مخی عثمان د سرحدی سیمی د حاکم په توګه وټاکل شو .

د عثمان په لاس عثمانی ډلی د بیزنطی دولت د امکاناتو او وسایلو په مټ له قبیلوی اسلوبه دولتی اسلوب ته واوښتی ، په عثمان پسی یی زوی اورخان (۱۳۲۷ز) کال پر تخت کیناست ، ورپسی لومړی مراد ، بیا یی زوی بایزید ، ورپسی محمدبن بایزید ، بیا دوهم مراد بن بایزید او ورپسی محمد الثانی د قدرت واګی په لاس کی ونیوی ، دغه محمدالثانی په تاریخ کی د محمدالفاتح په نوم شهرت لری ، چی په ۱۴۵۱ز کال کی واک ته ورسیدی ، په ۱۴۵۳ ز کال کی یی قسطنطینیه فتح کړه ، بیزنطی امپراتور (یوولسم قسطنطین) یی وواژه او په دی توګه یی بیزنطی امپراتوری په بشپړه توګه له پښو وغورځوله .

قسطنطینیه د اسیا د نیوو دروازه وه ، رومیانو څو ځله د همدی لاری د اسیا د نیولو لپاره حملی کړی وی؛ د قسطنطینیی د نیولو لپاره د صحابه کرامو له وخته کوښښونه شوی وه . د فاتح له حملی څخه مخکی نږدی یوولس ځلی مسلمانو مشرانو حملی کړی وی ؛ خو یوه هم نه وه بریالی شوی . فاتح د ۱۴۵۳ ز کال د می په میاشت کی حمله وکړه او ده سیمه یی ونیوله او پلازمینه یی د اناطولیی نه استنبول ته ولیږدوله.

د سلطان عبدالحمید شخصیت

لکه مخکی چی مو ورته اشاره وکړه ، سلطان عبدالحمید د عثمانی خلافت وروستی واکمن وه ، دی د پنځم مراد ورور او د هغه ولیعهد وه ،د مراد وروسته د لوی مفتی او لومړی وزیر مدحت پاشا لخوا خلیفه وټاکل شو.

ډاکترمحمدصلابی د هغه د کوچنیوالی او زده کړو په اړه داسی لیکی:

سلطان عبدالحمید د عثمانی سلطنت په واکمنو کی ۳۴ م سلطان وه . ۳۴ کلن وه ، چی په تخت باندی کیناسته ؛ ځکه چی هغه په ۱۸۴۲ ز کال کی پیدا شوی وه.

لس کلن وه ، چی مور یی مړه شوه او پالنه یی د ناسکه مور په غاړه شوه ، هغی د یوی سکه مور په توګه د هغه صحیح پالمه وکړه . هغی د سلطان سره ډیره مینه درلوده ، تردی چی د مرګ څخه یی مخکی وصیت کړی وه، چی زما ټول ملکیت د هغه دی ، هغه ډیره دینداره ښځه وه او د سلطان پالنه یی هم په همدی ډول کړی وه ، چی د سلطان په ژوند باندی د هغی اغیز لیدل کیده.

سلطان عبدالحمید د سطان په قصر کی د خپل وخت (مروج) اخلاق او علوم د تکړه استادانو نه زده کړل، عربی او فارسی ژبی یی زده کړی ، تاریخ او ادب یی مطالعه کړل ، د تصوف په اړه یی مالومات ترلاسه کړل او هغه په ترکی ژبه شعرونه هم ویل .

په کوچینوالی کی یی د استنبول د وتلو علماوو او شیخانو نه درس ووایه قران شریف یی په درست ډول لوستلای شو ، د پیغمبر علیه السلام سنت او د حنفی فقهی مکتب یی هم ولوست هغه یوه صوفی په توګه وروزل شو ، په ځانګړی ډول د نقشبندی او هیلوتی په فکر ، کوم فکر چی د هغه واکمنی په پیل کی لیدل کیده .

د وسلی استعمال یی زده کړ ، په توره او نیزه وهلو کی یی مهارت ترلاسه کړ، تل به یی جسمانی تمرین کاوه . په نړیوال سیاست به یی ژور نظر ساته او د خپل هیواد د طول او عرض دننه په پیښو به یی ځان پوره خبروه .

سلطان عبدالعزیز (د سلطان عبدالحمید کاکا) د اروپا دوره کوله ، چی یو دولتی پلاوی هم ورسره موجود وه ، په دی پلاوی (عثمانی پلاوی) کی یو شخص چی عبدالحمید نومیده هم شامل وه ، چی د اروپایانو په مخکی په خپل ساره لباس او پاک سیرت سره ولاړوه دغه دوره د ۱۸۶۷زکال د جون په ۲۱ مه پیل او د اګسټ په ۷ مه پای ته ورسیده ، دغه عثمانی پلاوی فرانسه ، انګلستان ، بیلجیم او اسټرالیا هنګری دولتونه د نږدی ولیدل .

ددی اروپایی سیاحت نه سلطان عبدالحمید ډیری تجربی ترلاسه کړی او وروسته یی د خپل حکومت په جریان کی تری د ګټی اخیستو کوښښ وکړ.

چی ځینی مهمی یی دادی:

1. د اروپایانو اقتصادی طریقی ، مختلف اخلاق او کلتوری بدلونونه.

2. صنعتی او فوځی پرمختګونه ، په ځانګړی ډول د جرمنی د فرانسی ځمکنی او د انګلستان بحری فوځی پرمختګونه.

3. نړواله سیاسی لوبه.

4. په عثمانی دولت باندی د اروپایی هیوادونو اغیز.

د تاریخ ترکیی لیکوالان د هغه شخصیت په اړه لیکی .

ځینی مؤرخین هغه د یوه چالاک ، مکار، بزدل او فریبکار شخص په توګه پیژنی ... او هغه د ترکیی په معاصر تاریخ کی تر ټولو یو جنجالی شخص دی.

وتلی ترکی مفکر او لیکوال فتح الله ګولن د سلطان د شخصیت په اړه داسی لیکی .

د سلطان د حکومت پیر د فتنو او فساد پیر وه او هغه د ټولو په اتفاق ډیر ذهین ، هوښیار او باتدبیره انسان وه ... بلخوا زموږ ځینی غیر معتدل او بی ادبه خلک هغه ته د یوه بزدل شخص په توګه ګوری.

هغه ظالم نه وه ، بلکی د هغه په شخصیت کی چی کوم نظم او ضبط موجود وه ، غوښتل یی ، چی په ټولنه کی یی نافذ کړی . هغه غوښتل ، چی ټولنه د زوال او شاتګ نه وژغوری ، یا ټولنی ته پرمختګ ورکړی او کنه وی ؛ نو د نوری ابتری نه خو یی وژغوری . په دی وخت کی د سخت نظم او ضبط راوستل د وخت غوښتنه وه . سربیره پردی هم زموږ ځینی تکړه او د احترام وړ ادبیان او شاعران په خپلولیکنو او شعرونو کی د هغه په شخصیت نیوکه کوی ؛ خو که چیرته هغوی د سلطنت د سقوط نه وروسته حالات مشاهده کړی ؛ نو په خپلو غلطیو به پوه شی او ښنه به وغواړی.

په ټولو عثمانی واکمنو کی د فاتح وروسته سلطان عبدالحمید دی ، چی په علومو او فنونو کی یی سترخدمت کړی دی پوهی او علومو ته د خدمت په برخه کی د هغه شخصیت د یوه نابغه حیثیت لری ، په نوی ډول د ندرسو د جوړولو کار د سلطان عبدالحمید په وخت کی پیل شو .

سلطان عبدالحمید دومره زړه سواندی انسان وه ، چی دغه زړه سواندتوب د هغه ذهنی ناروغی ګرځیدلی وه ، هغه د هیڅ انسان د وینی تویول نه غوښتل ، همدا یی رحمت او شفقت وه؛

هغه ترکی لیکوالان او سیاسی فعالین چی د نویو عثمانیانو او یا هم د ځوانو ترکانو د غورځنګونو غړی وه ، هغوی ټول سلطان عبدالحمید ته په نیک نظر نه ګوری ، په هغه نیوکه کوی و د پر مختګ د ښمن یی ګڼی . د دواړو غورځنګونو غړی د لویدیز د اخلاقو او کلتور نه اغیزمن شوی ول او غوښتل یی ، چی په ترکیه کی په هماغه ډول اخلاقی سیستم ، سیاسی نظام او نور لویدیز قوانین پلی کړی – لکه وروسته چی بیا همداسی وشول -؛ خو سلطان د هغوی د غښتونو مخالفت کاوه . کیدای شی چی د لویدیز پلوو د غوښتنو سره د مخالفت لامل وی چی ځینی کسان په سلطان باندی نیوکه کوی .

واک ته رسیدل یی

سلطان عبدالحمید د سلطان عبدالعزیز وراره دی د سلطان عبدالزیز د لری کیدو وروسته یی وراره پنځم مراد په تخت کیناست چی یوازی ځو میاشتی یی واکمنی وکړه وروسته د ځنیو ناوړه حالاتو د لیدو او اوریدو په پایله کی لیونی شو او خپل عصبی توان یی له لاسه ورکړ.

ډاکټر محمدصلابی د عبدالعزیز وروسته د پنځم مراد په اړه داسی لیکی:

کله چی نیمه شپه د خوبه راویښ کړل شو او د عبدالعزیز د لری کیدو نه خبره شو ؛ نو ویره پري راغله عقلي قوت يي ملګرتیا پرېښوده او بیا چي کله د حسن جرکسی د وژني خبر شو نو عصبي کمزوري ورته پیدا شوه کله چي مدحت پاشا په خپل لاس د جوړسوي قانون اعلان کاوه نو د پنځم مراد حالت نو ر هم خرابیده تر دي چي بشپړ لیوني شو په دي وخت کي شیخ الاسلام فتوا ورکړه داسي چي کله چي د مسلمانانو واکمن پوره لیونی وي نو د امامت هدف له منځه ځي نو ایا په دي وخت کي يي لیري کول صحیح دي او که نه ؟ (بیا ځواب ورکوي) په دی وخت کي دامامت (خلافت) نه د هغه لري کول صحیح دي . دخپل ورور مراد نه وروسته د پنجشنبی په ورځ د ۱۸۷۶ز کال د اګسټ ۱۳ مه د هغه په لاس بیعت وشو ، پدی وخت کی یی عمر ۳۴ کاله وه د بیعت لپاره وزیران او د دولت نور ملکی او فوځی مشران د طوبقبو په سرای کی حاضر شول په دی ډول د مختلفو ډلو د نمایندګانو لخوا هغه ته د خلافت مبارکی ورکړل شوه د سلطنت په طول او عرض کی د توپونو سلامی ووهل شوه او جشنونه وشول.

کله چی سلطان عبدالحمید واک ته ورسید نو ټول سلطنت د ستونزو سره مخ وه د هغه دغه حالت د حضرت علی (کرم الله وجهه) د خلافت سره یو ډول ورته والی لری د شلمی پیړی ستر مفکر بدیع الزمان نورسی ترکی لیکی د هغه وخت د سترو فتنو د ختمولو لپاره د حضرت علی (ک) په شان یو شخصیت ته اړتیا وه او هغه سلطان په ډیری ځوانمردی سره د هغه وخت د فتنو سره مقابله وکړه.

کله چی هغه سلطان وټاکل شو نو د خلافت حالات څه په دی ډول ول:

په تونس کی نا امنی خپره شوی وه فرانسویانو او ایټالویانو په مراکش کی لاسوهنی کولی او فتنی یی راپارولی مصر کی یو ستره تبدیلی متوقع وه عربان نا ارامه ول لنډه دا چی که ترکیه په کومه نړیواله جګړه کی داخله شی نو ضرور به ماته وخوری.

د کریټ د جزیری حالات هم هماغه ډول ول د هغه ځای فوځ او حاکمان د وضعی په حاکمولو ناکامه ښکاریدله ځکه هلته غربیان د یوی خطرناکی بلا په توګه موجود ول او د وتو هیڅ اراده یی نه درلوده په بالکانو کی روسی ښکاره مداخله کوله او مخالفتونه او فتنی یی راپارولی سلاویانو د بلغاریی اوسیدونکی تحریکول چی د عثمانی سلبطنت نه ازادی واخلی

واک ته د رسیدو وروسته یی مدحت پاشا یو ځل بیا د لومړی وزیر په توګه وټاکه.

لکه پاس چی مو ذکر کړل سلطان د خپل لیونی ورور پنځم مراد وروسته خلیفه وټاکل شو دی نږدی ۳۳کاله د عثمانی خلافت واکمن وه او په عثمانیانو کی دویم شخص دی چی دومره اوږده واکمنی کوی په ۱۹۰۹ز کال کی د ځوانو ترکانو د یوه پاڅون او نړوالو توطیو په ملاتړ له واکه ګوښه کړای شو چی وروسته به پری په تفصیل سره خبری وکړو.

اساسی قانون

د سلطان عبدالحمید ثانی د واکمنی په لومړی کال اساسی قانون جوړ شو ، مدحت پاشا چی لومړی وزیر وه ، هغه یی په جوړولو کی ډیر کوښښ وکړ .

د مدحت پاشا چی اړه ویل کیږی چی هغه غوښتل تر څو جمهوری نظام رامنځته کړی تردی چی د هغه د وفات وروسته هم همدا خبره کیده چی هغه په ترکیه کی د یوه قانون لرونکی جمهوری نظام غوښتونکی او ملاتړی وه ، دا خبره د یادولو وړ وه ، چی د جمهوری نظام په موجودیت کی یی د پاچا د منصب او مقام په اهمیت باندی زور اچوی . هغه د مراد (پنځم) د معزولی پر مهال مجلس ته ویلی وه ، چی: دولت د پاچا پرته نشی چلیدای .

د ډیسمبر په ۲۳ ــ ۱۸۷۶ ز کال ماسپښین نږدی یوه بجه د قانون د نافذولو اعلان وشو ، د قوی باران د وریدو سربیره زیات خلک موجود ول ، خو سلطان نه وه ، د ۱۰۱ توپونو د سلامی په وهلو سره د قانون د نافذولو اعلان وشو ، خلکو خوښی ښکاره کړه او خپل کورونه یی روښانه کړل په همدی ورځ ماښام ځوانانو جلوس وویسته د سلطان زنده باد او مدحت پاشا زنده باد نعری یی وهلی د دینی مدرسو او فوځی ښوونځیو د زده کوونکو ګڼوالی د لیدو وه د ډیسمبر په ۲۴ مه د یوی ورځپانی سرلیک په دی ډول وه :

پرون ورځ د ټول عثمانی رعیت لپاره د خوښی د پیلیدو ورځ وه .

د هیواد په لر او بر کی خوښی شکاره شوی ، خو د سلطنت په غیر مسلمو اقلیتونو کی د بالکان د عوامو خوښی نه لیدل کیده ، په رومانیه کی خو د قانون پر ضد لاریون وشو ، ځکه دا خلک د جلا والی غوښتونکی ول ، ارمن او یهودان په دی قانون باندی خوښول ، په استنبول او ادریانیل کی پرتو یونانیانو هم خوښی ښکاره کړه او ښه راغلاست یی ورته ووایه .

د۱۸۷۶ز کال قانون ۱۲ برخی او ۱۱۹ مادی درلودی چی د سلطان د حکومت کولو د لومړی وزیر د ټاکلو د وزیرانو او شیخ الاسلام د ټاکلو د نظامی افسرانو د ټاکلو د جرګو د واکونو او نورو ذکر په کی شوی وه .

سلطان عبدالحمید ثانی د ځینو کړیو په غوښتنه په ۱۹۰۸ ز کال کی یو ځل بیا اساسی قانون نافذ کړ ، خو په ورپسی کال کی د فوځ یوی برخی ددی قانون د پلی کولو پر ضد د اسلام په نوم بغاوت وکړ ، دوی په قسطنطینیه کی د یووالی او پرمختګ د ګوند ځینی غړی ووژل په دی سره محمود شوکت پاشا را پاڅیده او سلطان یی د اپریل په ۲۶ مه د شیخ الاسلام په فتوا له تخته کوز کړ او واک ځوانو ترکانو ته انتقال شو .

له واکه ګوښه کول او پاتی ژوند یی

سلطان عبدالحمید ثانی د عثمانی خلافت ۳۴ م واکمن وه دده پر ضد د ځوانو ترکانو یو خوځښت د تیری پیړی په اتیایمو او نوی یمو کلونو کی رامنځته شو دوی د یووالی او پرمختګ په نوم یو ګوند هم درلوده چی وتلی لیکوال ، مفکرین ، ژورنالستان او روشنفکران یی غړی وه . دوی د سلطان د واکونو کمول غوښتل دوی غوښتل چی یو ډول مشروطه سلطنت باید رامنځته او د سلطان واکونه محدود کړل شی د یووالی او پرمختګ ګوند د پخوانی قانون پلی کول غوښتل او هم یی غوښتنه کوله چی پارلمان ته باید بیا د کار د پیلولو اجازه ورکړل شی .

ډیرو لیکوالانو او پوهانو دا خبره ثابته کړی وه چی ددی خوځښت زیاترو غړو د ماسونی یهودی خوځښت سره فکری یووالی درلوده د هغوی په اشاره یی کارونه سرته رسوله د هغوی لپاره یی د سلطان پر ضد کودتا وکړه او له واکه یی ګوښه کړ .

د یووالی او پرمختګ د ګوند د خوځښت په تحریک کی د ماسونی یهودانو رول وتلی عرب مورخ دوکتور علی محمدصلابی هم ذکر کړی دی هغه لیکی :

د سلطان خبر رسوونکی اداری هغه ددی خوځښت نه خبر کړی وه ، او بشپړ مالومات یی ورکړی وه خو اوس دا خوځښت ډیر پیاوړی شوی وه او غړی یی په ولکه کی راوستل ډیر ستونزمن کار وه ، د هغوی حوصلی ډیری لوړی وی هغوی د سلانیک مناسترا او د سوسن د سیمو خلک چمتو کړی ول ، چی د قانون د پلی کولو لپاره غږ لوړ کړی او هم پارلمان ته د کار د پیلولو د اجازی غوښتنه وکړی دا پیښه د ۱۹۰۸ ز کال په جولای کی رامنځته شوه ، ډیر لاملونه شته چی ولی په دی وخت کی د یووالی او پرمختګ ګوند سلطان عبدالحمید له واکه ګوښه نه کړ ، چی یو څو یی دلته لیکو :

1. په ۱۹۰۸ ز کال کی د یووالی او پرمختګ د ګوند سره پوره قوت موجود نه وه .
2. سلطان عبدالحمید د هغوی په اړه نرمه پالیسی خپله کړی وه ، د هغوی د غوښتنو احترام یی وکړ او د قانون پلی کول یی اعلان کړل .

3. عثمانی قوم د سلطان سره ډیره مینه درلوده . د یووالی او پرمختګ د ګوند په کمیټه کی دا جرآت موجود نه وه ، چی د فوځ دننه د سلطان پر ضد پروپاګند وکړی ځکه فوځ د سلطان ډیر زیات احترام کاوه .

خو وروسته د ۱۹۰۸ زکال د اپریل په میاشت کی ځوانو ترکانو د سلطان عبدالحمید ثانی پر ضد بغاوت پیل کړ او هغه یی د اپریل په ۲۶ مه د شیخ الاسلام د فتوی په اساس له واکه ګوښه کړ .

نسیم احمد لیکی :

سلطان په ۱۹۰۸ ز کال کی بیرته د قانون د پلی کولو اعلان وکړ د قانون مجلس د احیا کولو وروسته سلطان یو ځل بیا د قانون لغوه کولو فکر وکړ په ۱۹۰۹ زکال کی د حیدر پاشا لخوا د ریل ګاډی د پټلی د یوه ترمینل د پرانستلو پر مهال د فوځ یوه برخه د شریعت په نوم ددی قانون پر ضد ودریده او په قسطنطنیه کی یی د یووالی او پرمختګ ګوند څو غړی ووژل په دی سره محمود شوکت پاشا د سلانیک نه د فوځ راوسته قسطنطینی ته راغی باغبان یی وټکول او مشران یی ورته په دار وځړول د شیخ الاسلام نه یی د سلطان د معزولی فتوا د ۱۹۰۹ زکال د اپریل په ۲۶ مه راواخیسته او د قانونی مجلس (پارلمان) لخوا یی تاید کړه او سلطان یی له تخته کوز کړ . سلطان یی د یلدز د قصر نه سلانیک ته ولیږه او هلته یی په قصرالجیش کی نظر بنده کړ چی وروسته د ۱۹۱۸ ز کال د فبروری پ ۱۱مه ومړ.

ماخذونه

1. عویس،ډاکټر عبدالحلیم (۱۳۹۲) داسلامي تمدن مړاوي پاڼي ، ژباړن سلطان محمود صلاح، حکمت خپرندویه ټولنه ،۱۲۱م.
2. احمد،نسیم (۲۰۱۰) حجاز ریلوي ،عثماني ترک اور شریف مکه ،الفیصل ناشر،لاهور،۱۰۵م.
3. تاریخ ترکیه،۹۷-۲۹۱مخونه.
4. www.Islamic history .com

Download from: aghalibrary.com